

Noteringar från seminariet

Kvinnornas Europa

Ett gemensamt arrangemang på Europahuset, Regeringsgatan 65, Stockholm, mellan Europarörelsen i Stockholm och SKEN, Svenska Kvinnors EuropaNätverk

Bakgrunden till detta seminarium är ett gemensamt intresse från Ewa Hedlund och Margit Wallstén som i början av 1990-talet bägge var bosatta i Bryssel och utifrån skilda utgångspunkter hade anledning att studera och informera om vad som hände med jämställdhetsfrågorna i den dåvarande Europeiska Gemenskapen, EG, och hur dessa främst engagerade och påverkade Europas kvinnor. Sverige var efter ansökan och genom förhandlingar på väg in i Gemenskapen. Ewa Hedlund som journalist och författare skrev boken *Kvinnornas Europa* (Dagens Nyheters förlag 1993). Margit Wallsten hade som arbetsmarknadsråd i Bryssel bl a uppgiften att till den svenska regeringen och arbetsmarknadens parter m fl rapportera om arbetsmarknadsförhållanden och kvinnorna på arbetsmarknaden. Bägge var djupt involverade i att informera och diskutera med svenska kvinnor om vad ett inträde i EG skulle kunna innebära för dem och också att fundera över vad ett svenskt medlemskap skulle kunna bidra med i arbetet rörande, för att använda sig av en rubrik från tidigare svensk debattbok, kvinnors liv och arbete. Och nu efter de snart 20 år som gått sedan Sverige blev medlem i det som nu är den Europeiska Unionen, EU, tyckte vi det skulle vara intressant att se vad som hänt med jämställdhetsfrågorna och om det svenska inträdet i medlemskretsen inneburit en förbättring eller en försämring; Sverige som inspirationskälla eller som bromskloss? Vad har hänt?

Till att börja med kunde vi konstatera att efter det att Sverige blivit medlem i EU så hade jämställdhet införts som en grundläggande princip i fördragen. I förarbetet och förhandlingarna inför Amsterdamsfördraget (1997, i kraft 1999) var Sverige en initiativtagare och pådrivare för detta. Svensk medverkan fanns även i den sociala dialog som sedan ledde fram till ett föräldraledighetsdirektiv 1995, och som ordförande i EU våren 2001 kunde Sverige vara aktiv för genomdrivande av förändringar i det direktiv som styrte förhållandena för kvinnor och män på arbetsmarknad och i utbildning sedan mitten av 70-talet. Detta som ett par exempel på var Sverige under sin första tid som medlem i Unionen kunnat vara med och påverka i regelskrivning. Och som föredöme och modell? Här brukar ofta frågor som barnomsorg och sammanhållna skoldagar komma upp i diskussionen.

Seminariet inleddes med ett anförande av Sveriges Europaminister Birgitta Ohlsson. Jämställdhet i Europa är inte enbart en fråga för jämställdhetsministrar utan en i allra högsta grad frågor som rör också andra politikområden. Birgitta Ohlsson inledde med att konstatera att inte allt i Europa är positivt när det gäller jämställdhet mellan kvinnor och män. Hon tog fram många exempel och statistik på hur det ser ut i beslutskretsar inom EU; hur de oftast domineras av män (undantag jämställdhetsområdet där samtliga länders jämställdhetsministrar är kvinnor) och hur det inom bank- och finansstojkan i EU f n inte finns någon kvinna i ledningen. På de s k familjefotona vid EU:s ministerråd och Europeiska Rådet är det få kvinnor som syns. Och detsamma gäller t ex då de europeiska liberala partierna håller europamöte; även då är det få kvinnor närvarande. Det finns dock just nu kvinnor i spetsen för tre medlemsländer (Danmark, Tyskland och Slovenien). Och det finns alltfler kvinnor representerade i de nationella regeringarna och de nationella parlamenten. (Undantag är här ett land som Malta och politiska sakområden som försvarsdepartement och utrikesministerier.) Birgitta Ohlsson såg det ökande antalet kvinnor på höga politiska poster som

tecken på framgång för kvinnorna i Europa, men drog i samma andetag fram problemen med att relativt få kvinnor i Europa återfinns på den öppna arbetsmarknaden. 'Vi i EU har de högst och bäst utbildade hemmakvinnorna i världen och det har vi inte råd med'. Kvinnorna i EU är välutbildade, bättre akademiskt utbildade än männen, och bör vara 'ute på arbetsmarknaden'. EU 2020 tar fram, och det är bl a en svensk förtjänst, att både män och kvinnor bör finnas på arbetsmarknaden (50/50). En väsentlig fråga i det sammanhanget är barnomsorgen – en nationell fråga, men viktig för Europa. En annan viktig fråga är äldreomsorgen; många kvinnor (och män, men det är kvinnor som hittills tagit på sig huvudansvaret för såväl barn som äldre föräldrar) befinner sig i den s k sandwichgenerationen. Att också lägga fast en pensionsålder som samma för män och kvinnor såg Birgitta Ohlsson som angeläget. Hon drog även fram inkomstbeskattningsreglerna som betydelsefulla för framförallt kvinnors arbetsfrekvens; sambeskattning tillämpas fortfarande i elva av EUs medlemsländer. Särbeskattning har visat sig vara ett starkt instrument för att få fler kvinnor på arbetsmarknaden. Det var så i Sverige 1971 och stämmer även i andra länder.

Efter detta kom Birgitta Ohlsson in på det som hon ser som mörka delar i EUs värld och som i allra högsta grad berör kvinnor och jämställdhet: sexslaveri, trafficking, prostitution och abortfrågor. Abortmotståndet på EU-nivå har också blivit alltmer sofistikerat vilket medborgarinitiativet mot cellstamsforskning är ett exempel på. Abortmotståndet är också fortfarande mycket starkt i länder som Malta och Polen samt Irland där det dock finns ett stöd för reformering. Och hur den nye påven kommer att ställa sig i denna fråga kommer naturligtvis också att få stor betydelse. Inom dessa områden finns det mycket att ta itu med och Birgitta Ohlsson anser att det är viktigt att Europa agerar som en förebild för övriga delar av världen. Hon tog bl a exemplet hur hon själv varit på möte i Zimbabwe och dåvarande utrikesminister Anna Lindh förts fram som ett föredöme i att vara både kvinna, småbarnsmor, arbetande och politiker. Birgitta Ohlsson stöder Madeleine Albrights mening: "There is a special place in hell for women who do not help other women" omformulerad till "EU-kvinnor som inte hjälper andra (EU-) länders kvinnor samlas där i det mörka". Hon menade att det är viktigt för henne som EU-minister att vara engagerad i jämställdhetsfrågor; posten som Europaminister har gett henne en plattform till att prata jämställdhet. Birgitta Ohlsson jämförde befolkningspyramiderna för EU och för utomeuropeiska länder; i Europa har vi en åldrande och minskande befolkning och vi behöver tillskott utifrån.

Allra sist kom ett par frågor om styrelserepresentation, i börsnoterade företag och annars. Den svenska regeringen är för ökad kvinnorepresentation i styrelserna och arbetar aktivt för detta men är mot kvotering i börsstyrelser. Frågan kom beträffande flytten av hanteringen av jämställdhetsfrågor i såväl EU som i Sverige som en del av/underställd frågan om mänskliga rättigheter; bra eller dåligt? Och på det kom svaret att det är rätt men ändå orätt. Jämställdhet är en rättighet, men är så mycket annat också, och när man konstaterar att jämställdhetsfrågor i EU i dag står lika starka som tidigare så är det också att konstatera att de förändrats. Prostitution har kommit upp i diskussionen på ett nytt sätt, den ekonomiska krisen har återigen fått arbetsmarknadsfrågorna upp på agendan, den allmänna politiska kantringen i Europa mot en konservativ dominans har varit dålig för jämställdheten, nationella värderingar är inte alltid lätta att rå på etc.

Birgitta Ohlsson kunde tyvärr inte stanna över paneldebatten, där aktiva i jämställdhetsfrågor på EU-nivå genom åren var representerade: Olle Andersson Brynja, DO och tidigare ledamot av Unionens Jämställdhetsinstitut, EIGE, expertforum, Elvy Svennerstål, f d enhetschef i Europaparlamentet med ansvar Kvinnoutskottets sekretariat, samt Birgitta Åseskog, ämnesråd i jämställdhetsfrågor inom

Regeringskansliet och också expert till EIGE kom i stället att bli ensamma om att utfrågas av Ewa Hedlund (och auditoriet).

Ewa började med att fråga Birgitta Åseskog om hennes synpunkter på deltidsarbete och glastak; vad har hänt? Birgitta konstaterade att det gått framåt inom detta område för flertalet länder i EU. Kvinnans ställning på arbetsmarknaden har förbättrats och förvärvsfrekvensen för kvinnor har nu vuxit till att vara omkring 62 procent år 2010 från att tidigare varit runt 50 procent. De nya EU-länderna med sedan tidigare hög andel kvinnor på arbetsmarknaden har naturligtvis bidragit till denna ökning, men faktum är att ökning kunnat konstateras i flertalet EU-länder. I Italien och Grekland har det dock inte varit någon märkbar ökning. Birgitta konstaterade också att det är problematiskt med barnomsorg i många medlemsländer och att det fortfarande bidrar till att andelen deltidsarbetande kvinnor med barn under sex år fortfarande är omkring 30 procent. Centralt och viktigt är dock att kvinnor kommit ut på arbetsmarknaden. Barnomsorgsfrågan står högt på agendan i så gott som alla medlemsländer i EU. Enorma insatser krävs och det är manmedveten om. Elvy Svennerstål tillade att det är i mycket fortfarande en fråga om olika kultur och tradition och att kvinnorna inte hjälps av att känna sig hetsade ut på arbetsmarknaden. Olle Brynja underströk att när det gäller barnomsorg och kvinnors förvärvsfrekvens så ses Sverige som en förebild inom EIGE och flera länder bl a Tyskland studerar vår barnomsorg och bygger nu ut förskolan enligt svensk förebild. EIGE medverkar med kunskapsunderlag och spridning av modeller. Paneldeltagarna poängterade också alla det angelägna i att ha god kvalitet i barnomsorgen, inte bara kvantitet och att det är viktigt att involvera män i denna; än så länge är det inte riktigt accepterat i alla medlemsländer att män tex hämtar och lämnar på dagis etc. En utbyggnad av föräldraledighet är också viktig. I samband med att detta nämndes påminde Birgitta Åseskog oss om att Sverige som medlemsland accepterat mödraledighetsdirektivets tvångsregel om sex veckors ledighet inför födsel, något som inte stämmer med vår traditionella uppfattning och nog får betraktas som bakslag för svensk jämställdhet. För många andra medlemsländers kvinnor mottogs detta med glädje! Vad kan ett sådant direktiv betyda på lite sikt?

Det kom en fråga från åhörarna om lönegapet mellan kvinnor och män, huruvida detta ökat eller minskat. Svaret på denna kunde bara bli att det fortfar att finnas ett lönegap och att det är olika i olika medlemsländer. Det största lönegapet finns i Estland, 27 procent. Lönegapet är också olika i olika delar av arbetsmarknaden och att det i allmänhet där störst bland tjänstemän i privat sektor. European Women's Lobby, EWL, har just konstaterat att kvinnor i EU nu kan arbeta och få betalt ytterligare en minut per dag, till kl 15.52. Efter den tiden arbetar kvinnor gratis i jämförelse med män och det skulle enligt EWLs beräkningar ta ytterligare 68 år innan lönegapet skulle försvinna ifall förändringstakten skulle vara densamma i framtiden som den nu är.

Ewa ställde frågan till alla om de var för eller mot kvotering. En fråga som är svår att svara på när den ställs på det sättet, men troligen uppfattade alla i salen det som gällande Vivianne Redings förslag om kvotering till börsbolagsstyrelser och då tycktes många vara för en sådan åtgärd. Men många ansåg nog också att det är viktigt, kanske viktigare, att bredda basen för rekrytering av kvinnor till styrelseposter genom ökad andel kvinnor i ledningsgrupper inom företagen. Detta hanns dock inte med att diskutera innan paneldeltagarna fick uppdraget att sammanfatta vad de anser vara de mest angelägna åtgärderna för att öka jämställdheten i EU. Birgitta Åseskog blev först ut med att understryka att Sverige fortfarande ses som ett föredöme bland övriga medlemsländer, men att inte heller vi nått jämställdhet. Vi måste jobba vidare med oss själva och driva på när det gäller att få fler

kvinnor i betalt arbete/på arbetsmarknaden i hela EU. Elvy Svennerstål underströk att frågan om makt och maktstrukturen i samhället är oerhört betydelsefull. Frågan om våld mot kvinnor är mycket viktig att hantera och Elvy förordade ett direktiv i detta hänseende. Elvy tyckte vidare att det vore bra om vi i Sverige återupprättade JÄMO och gav det goda resurser och möjlighet till kontroll. Och varför inte ha årliga lönekartläggningar för att belysa löneutvecklingen för män respektive kvinnor? Olle Brynja fick sista ordet och underströk också han att det är viktigt att arbeta med arbetsmarknads-/arbetslivsfrågor för att förbättra balansen på arbetsmarknaden. Föräldraledighet är därvid en viktig ingrediens. Avslutningsvis påminde Olle oss alla om att nyttja EIGE, dess tjänster och de kunskaper som man samlat. EIGE är till för oss alla medlemsländer och EIGE börjar bli riktigt bra och användbart!

Flertalet åhörare och deltagarna på podiet stannade sedan kvar för det avslutande minglet som kom att pågå i drygt en och en halv timme. Många av de frågor som kommit upp tidigare under kvällen diskuterades livligt i mindre grupperingar med tillägg av ytterligare frågor, synpunkter och idéer. Det visades stort intresse, underlag och vilja till fortsatt diskussion och utveckling av frågorna!

Vid penna och tangenter

Margit Wallstén